

Środowiskowa biografia lasu Ashdown (słynnego domu Kubusia Puchatka). Brian Short i jego *Turbulent Foresters**

Joachim Popiek

<https://orcid.org/0000-0002-5015-8231>

Uniwersytet Rzeszowski

Abstrakt: Celem artykułu jest ocena sposobu analizy historii lasu Ashdown pod względem środowiskowym, jaką przeprowadził Brian Short w publikacji „*Turbulent Foresters*”. *A Landscape Biography of Ashdown Forest*. Na gruncie jego wielowątkowej narracji możliwe było wejście w polemikę i porównanie podejścia autora do argumentów zawartych w pracach Giacomo Bonana czy Paula Warde’a. Głównym elementem artykułu jest natomiast omówienie dwóch eksponowanych perspektyw – analizy wpływu agentów na funkcjonowanie Ashdown oraz dyskusja wokół koncepcji funkcjonowania *commons* i konfliktów społecznych obecnych w lesie Kubusia Puchata.

Słowa kluczowe: historia środowiska, konflikty społeczne, wspólnoty, gospodarka leśna, wrzosowiska

Brian Short – wprowadzenie do perspektyw i własnego modelu analizy

Biografia lasu Ashdown Briana Shorta¹ to ciekawa propozycja, która łączy klasyczne podejście badań historycznych z aktualnym nurtem badań środowiskowych. Niezależnie od finalnej oceny pracy, książka bez wątpienia pozostawia w odbiorcy głośne echo przez długi czas po ukończeniu lektury. Środowiskowy i przede wszystkim wieloaspektowy obraz „lasu Kubusia

Abstract: This article aims to evaluate how Brian Short’s environmental analysis of the history of Ashdown Forest was carried out in his book *Turbulent Foresters. A Landscape Biography of Ashdown Forest*. Based on this multithreaded narrative, it was possible to enter into a polemic and compare Brian Short’s approach to the arguments in Giacomo Bonan’s or Paul Warde’s works. The central aspect of the article, however, is the discussion of two exposed perspectives – the analysis of the influence of the agents on the functioning of Ashdown, and the debate around the concept of the functioning of the ‘commons’ and the social conflicts present in the forest of Winnie the Pooh.

Keywords: environmental history, social conflicts, commons, forest management, moorland

Puchatka” skłania również do refleksji, podejmowania własnych analiz i prób odpowiedzi na pytanie, jak wiele jeszcze możemy odkryć na własnym „podwórku”, idąc w ślady autora *Turbulent Foresters*. Wspomniane echo daje natomiast poczucie tajemniczego (i przyjemnego) złudzenia, z którym Short zapewne by się zgodził i nie miałby nic przeciwko, gdybyśmy zamiast oryginalnego tytułu mogli czasem nazwać jego książkę „tragedią wrzosowisk” (*The Tragedy of Heaths*), inspirować się wielokrotnie przywoływaną *Tragedią wspólnot* Garretta Hardina i opozycyjną koncepcją Elinor Ostrom².

* Praca powstała w wyniku realizacji projektu badawczego pt. „Uwikłani we wspólne prawa. Wpływ konfliktów o służebności gruntowo-leśne i grunty wspólne na przemiany społeczno-gospodarcze w Galicji zachodniej w drugiej połowie XIX w.”, w ramach konkursu SONATA 16 o nr. 2020/39/D/HS3/01298, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

¹ B. Short, „*Turbulent Foresters*”. *A Landscape Biography of Ashdown Forest*, Boydell&Brewer, Suffolk 2022, ss. 465.

² Przelomowa praca Garretta Hardina, *The Tragedy of the Commons*, „*Science*”, 162, 1968, s. 1243–1248, stanowi nieprzerwanie inspirację, odwołanie oraz jest punktem wyjścia do analiz przemian ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. Pod koniec XX stulecia stała się również

Nim przejdziemy do analizowanej publikacji, odnieśmy się w kilku zdaniach do świata szerokich kontekstów, w którym Short osadził swą opowieść. Niewątpliwą zaletą podejścia Autora jest barwna paleta wielowątkowości i wieloaspektowości obrazu pozornie lokalnej przestrzeni, oferowanej w lekkostrawnym i przystępnym wydaniu. Historia „lasu Kubusia Puchatka” nie jest zatem propozycją przeznaczoną wyłącznie dla specjalistów. Odnajdzie się w niej również laik, który nie musi obawiać się lektury ubranej w specjalistyczne słownictwo czy długie i wielokrotnie złożone zdania. Taki styl szerokich i przekrojowych analiz jest naturalnie tożsamy dla środowisk anglosaskich. Chwilami można odnieść wrażenie, że Autor mógł zapomnieć, iż odbiorca (szczególnie ten nieangloski) może nie mieć dostatecznej orientacji, na przykład w przemianach politycznych, ekonomicznych i społecznych Wysp Brytyjskich (np. jak działał system zarządzania gruntami wspólnymi, jak wyglądał złożony system posiadania ziemi, kto stanowił konkretne prawo). Na pierwszy plan narracji przebijają się zatem wyraźnie dwie równe sobie perspektywy, którymi Short żongluje. Poprzez taki zabieg pokazał on niezwykłą zręczność w zmianie klasycznego spojrzenia, przede wszystkim w kontekście tego, co może powiedzieć nam konkretne źródło historyczne o środowisku i jego ciągłej transformacji w średniowieczu czy w okresie wiktoriańskim. Short odszedł tym samym od paradygmatu zwyczajowych badań historycznych, proponując trudniejszą i czasem bardziej złożoną drogę (co sam podkreśla) w okrywaniu i analizie wpływu działalności agentów, tj. ludzi na przyrodę. Autora interesowały zatem bardziej te wydarzenia (i źródła), które były istotne z punktu widzenia wpływu na życie toczące się w lesie Ashdown czy szerzej

obiektem krytyki, tj. wskazania alternatywnej – optymistycznej drogi zarządzania dobrami wspólnymi, które niekoniecznie muszą prowadzić do prywatyzacji. Zob. E. Ostrom, *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge 1990.

Sussex Weald i południowej Anglii, niż doniosłe fakty i dzieje z perspektywy całych Wysp Brytyjskich czy Europy (np. „chwalębna rewolucja i historia Wilhelma Orańskiego”). Perspektywy te wzajemnie się przenikają i dopełniają, przez co bardzo trudno je wyodrębnić w płynnej narracji (jest to niewątpliwym atutem pracy).

Udział historii lasu Ashdown w debacie środowiskowej

Pierwsza z nich to aktywny i wartościowy głos w szerokiej debacie na temat historii środowiska, zbierającej w ostatnich latach bogate żniwo różnorodnych publikacji³. Brian Short złożył swoisty hołd aktualnemu nurtowi badań środowiskowych i ekologicznych, oddając ich rzeczywistą esencję. Zastosowanie modelowego podejścia przyczyniło się w jego przypadku do powstania niewątpliwie udanej próby wykazania, jak człowiek agent zmienił dziewicze otoczenie na przykładzie niewielkiego obszaru, tj. półnaturalnego siedliska Ashdown. Pozorna lokalność ma rozbudowany komponent porównawczy i koreluje przez całą lekturę z pasem zachodnioeuropejskich wrzosowisk (w tym szczególnie angielskich), które przez ostatnie dwa stulecia były poddane silnej antropopresji i forestacji. Unikając typowego klasycznego podejścia badawczego, Short

³ P. Szabó, *The Horka Litter Raking Incident. On Foresters and Peasants in Nineteenth-Century Moravia*, „Environment and History”, 29/3, 2023, s. 323–343; *The Ecological History of European Forests*, red. K.J. Kirby, C. Watkins, London 2008; *European Woods and Forests. Studies in Cultural History*, red. C. Watkins, Wallingford 1998; J.K. Oosthoek, R. Hölzl, *Managing Northern Europe's Forests. Histories from the Age of Improvement to the Age of Ecology*, New York 2018; P. Warde, *Ecology, Economy and State Formation in Early Modern Germany*, Cambridge 2006; T.L. Whited, *Forests and Peasant Politics in Modern France*, New Haven 2000; S. Łotysz, *Pińskie błota. Natura, wiedza i polityka na polskim Polesiu do 1945 roku*, Kraków 2022; M. Pospiszyl, *The Fifth Element. The Enlightenment and the Draining of Eastern Europe*, „Environmental History”, 28, 2023, 2, s. 361–388; J.T. Wing, *Roots of Empire. Forests and State Power in Early Modern Spain, c. 1500–1750*, Leiden 2015; R.H.W. Bradshaw, *Past anthropogenic influence on European forests and some possible genetic consequences*, „Forest Ecology and Management”, 197, 2004, s. 203–212.

nie chciał popaść w zapomnienie, zazna-
czył jednocześnie, że ta konkretna historia
„małego” lasu jest jego wynalazkiem i in-
terpretacją. I to wszystko pomimo tego, że
nigdy nie mieszkał ani w lesie, ani nawet
w jego pobliżu. Czy trzeba zatem żyć w le-
sie, by móc o nim pisać? Short sprzeciwił
się takim uproszczeniom i ograniczeniom,
a także tworzeniu przestrzeni zarezerwo-
wanych jedynie dla wybranych. Pokazał
tym samym nieco awangardowe podejście
wobec „lasu” postrzeganego przez całe stu-
lécia jako prosty, zwykły i najzwyczajniej
nieciekawych. Bez cienia wątpliwości od-
mówił nadania Ashdown, tudzież uzna-
nia podmiotowości Ashdown (i słusznie),
broniąc przed fetyszyczą swoją historii.
Przedstawił na to całkiem racjonalne do-
wody – las przecież nie może podejmować
świadomych decyzji! Mając świadomość,
że może narazić się na krytykę, odrzucił
niepewne podejście, proponując w to miej-
sce inne spojrzenia na życie agentów niż
w klasycznych badaniach historycznych⁴.
W zaiste imponującym gąszczu źródeł ar-
chiwalnych, map, zdjęć, współczesnych
aktów normatywnych i literatury przed-
miotu, przeprowadził zręczną krytykę
i selekcję. Wybrał przede wszystkim te,
które mówiły coś o relacji z Ashdown,
a nie własnej historii agentów (z punktu
widzenia genealogicznego czy interakcji
międzyludzkich). Ważne było zatem to,
co było ważne dla Ashdown, co, jak sam
Short zauważył, stanowiło duży problem
i ograniczenie. Pomimo uznania podmio-
towości lasu, Autor sklasyfikował swoją wi-
zję biografii krajobrazu w kategoriach ludz-
kich⁵. Osadził ją w szerokim kontekście
północno-wschodniej Anglii (a nawet pół-
nocno-zachodniej Europy), pokazał mate-
rialną postać Ashdown, jego osobowość⁶

oraz przede wszystkim historię „w odnie-
sieniu do jego zmieniających się wzorców
przestrzennych”⁷.

Brian Short nie jest w tej materii osa-
motniony. Naturalnie, każdy autor pra-
gnie nadać swojej historii wyjątkowość,
z jednoczesnym zachowaniem rozsądnej
aberracji od uznanego modelu. Jednocze-
śnie jednak taki wybór jest napiętnowany
pewnym ryzykiem – jak bardzo możemy
być oryginalni w naszych interpretacjach?
Na takie podejście zdecydowali się również
m.in. Giacomo Bonan w bardzo dobrze
przyjętej książce *State in the Forest*⁸ czy Paul
Warde w *The Invention of Sustainability*,
osadzający swą analizę w okolicznościach
powstawania i ewolucji definicji „zrówno-
ważonego rozwoju”⁹. Bonan podobnie jak
Short ukazał lokalny świat w podobnych
realiach, lecz w nieco innej rzeczywistości
politycznej i gospodarczej. Mocno wyróż-
nił samą transformację krajobrazu natu-
ralnego, tj. lasów Cadore w północnych
Włoszech pod rządami różnych państw,
m.in. Francji i Austrii. Sam kontekst oparł
podobnie jak Warde na wpływie idei i mo-
delowych koncepcji na zarządzanie i eks-
ploatację obszarów leśnych w warunkach
regionalnych. O ile Warde wychodzi da-
leko „poza las”, szeroko omawiając kwe-
stie niedoborów surowców naturalnych,
próby zwiększania produkcji rolnej i le-
śnej oraz pomysłu wprowadzania „limitu”
w eksploatacji zasobów w całej Europie,
to Bonan przyjmuje perspektywę lokalną.
Obu jednak przyświeca szeroki kontekst
i swoisty przegląd idei „zrównoważonego
rozwoju” – w zdecydowanie innym ro-
zumieniu niż miała to na myśli Komisja

the Production and Transmission of Landscapes, red. J. Kolen, H. Renes,
R. Hermans, Amsterdam 2015, s. 21–47.

⁷ „with regard to its changing spatial patterns” (s. 9).

⁸ G. Bonan, *The State in the Forest. Contested Commons in the Nineteenth
Century Venetian Alps*, Winwick 2019; recenzje: P. Warde, „Agricultural
History Review”, 70, 2022, 2, s. 310–338; R. Hölzl, „Annali Recensioni
Online”, III, 2020, 2, s. 41–42.

⁹ P. Warde, *The Invention of Sustainability. Nature and Destiny, c. 1500–
1870*, Cambridge 2018.

⁴ E. Domańska, *Historia zwierząt*, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”,
3–4, 2016, s. 323–324.

⁵ „as with the biography of a person” (s. XVIII).

⁶ J. Kolen, H. Renes, *Landscape Biographies. Key Issues*, w: *Landscape
Biographies. Geographical, Historical and Archaeological Perspectives on*

Brundtlanda w swoim raporcie z 1987 r.¹⁰ Autor *State in the Forest* miał zatem pełne prawo zawężenia narracji i skupienia się na wpływie jedynie dwóch szkół uprawy i zarządzania lasami. Dzięki temu mógł przeprowadzić analizę wdrażania elementów włoskiej szkoły leśnictwa w Cadore, założonej przez Adolfa di Berengera¹¹, oraz stanowiącej niezwykle ciekawą odsłonę i hybrydę szkoły niemieckiej, sięgającej korzeniami do koncepcji *Nachhaltigkeit*¹². Z perspektywy badań nad historią środowiska jest to bardzo interesujące. Bonan przekonuje bowiem, że już w dziewiętnastowiecznej Europie do czysto teoretycznego modelu wprowadzono elementy rozwiązań praktycznych opartych na obserwacji, wynikających z czynników regionalnych i doświadczeń empirycznych. Do takich zaliczył przede wszystkim krytykę zrębu zupełnego w lasach wysokopieniowych, preferowanie tradycyjnych metod gospodarki¹³ przerębowej z integracją na zręby i rewiry (co mogło prowadzić do lepszych wyników ekonomicznych z poszanowaniem natury i regeneracji lasu) oraz stosowanie się do faz księżycy jako determinanty cięcia¹⁴.

Aktywnym udziałem w debacie środowiskowej może pochwalić się również Europa Środkowa i Wschodnia¹⁵. Pomimo tego, że prace m.in. Sławomira Łotysza, Anny

Barcz czy Agaty Konczal¹⁶ bezpośrednio nie polemizują z modelami uprawy lasów, to jednak pokazują zbliżoną do podejścia Shorta umiejętność zmiany perspektywy – interesuje nas to, co jest ważne dla określonego środowiska, w tym postawy, pamięć i nowa definicja rozumienia przemian, m.in. agrarnych, czy katastrof takich jak w Czarnobylu w kontekście współczesnych zmian klimatycznych i ekologii. Wyraźnie obecny jest również aspekt szeroko pojętej antropopresji i antropocenu, szczególnie na płaszczyźnie oświeceniowej rewolucji gospodarczej, prób transformacji i podporządkowania naturalnych lasów (w tym osuszania bagien) oraz transmisji energii dla celów gospodarczych (szczególnie w Prusach, Rosji i Austrii)¹⁷. Szczególnie interesujące i interdyscyplinarne podejście zostało zawarte w pracy Tomasza Samojlika, Anastasii Fedotowej, Piotra Daszkiewicza i Iana Rotherhama¹⁸. W podobnym stylu co Brian Short, choć w znacznie węższym zakresie chronologicznym, autorzy pokazali historię białowiejskiej puszczy, stanowiącej przedmiot i centrum konfliktu (wręcz identycznie jak w *Turbulent Foresters*) między „starym” (tradycyjnym

¹⁰ *Our Common Future*, Report of the World Commission on Environment and Development 1987.

¹¹ G. Bonan, *The State in the Forest*, s. 118–119.

¹² H.C. Carlowitz, *Sylvicultura oeconomica, oder haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur wilden Baum-Zucht*, Leipzig 1713; J. Radkau, *Wood and Forestry in German History. In Quest of an Environmental Approach*, „Environment and History”, 2, 1996, 1, s. 63–76; R. Hölzl, *Historicizing Sustainability. German Scientific Forestry in the 18th and 19th Centuries*, „Science as Culture”, 19, 2010, 4, s. 431–460.

¹³ O czym szeroko pisze współcześnie m.in. P. Szabó, *Traditional Woodland Management, Forest Legislation, and Modern Nature Conservation in East-Central Europe*, w: *Conservation's Roots*, red. A. Dowling, R. Keyser, New York 2020, s. 304–326.

¹⁴ G. Bonan, *The State in the Forest*, s. 118–119.

¹⁵ A. Barcz, *Environmental Cultures in Soviet East Europe. Literature, History and Memory*, London 2018; M. Praczyk, *Pamięć środowiskowa we wspomnieniach osadników na „Ziemiach Odzyskanych”*, Poznań 2018; S. Łotysz, *Pińskie błota*.

¹⁶ A. Konczal, *Antropologia lasu. Leśnicy a percepcja i kształtowanie wizurek przyrody w Polsce*, Warszawa 2017.

¹⁷ T. Związek, D. Łuców, J. Popek et al., *Addressing Multiple Perspectives in Studying Environmental Changes in Forest Landscapes during the Modernization Period (18th–19th Centuries)*, „The Anthropocene Review”, 11, 2023, 2, s. 302–328; A. Varga, Z. Molnár, M. Biró, *Changing Year-Round Habitat Use of Extensively Grazing Cattle, Sheep and Pigs in East-Central Europe between 1940 and 2014. Consequences for Conservation and Policy*, „Agriculture, Ecosystems & Environment”, 234, 2016, s. 142–153; J. Daheur, *Reforestation of Wastelands and „Environmental Statehood” in Nineteenth-Century Prussia*, w: *Environmentalism under Authoritarian Regimes*, red. S. Brain, V. Pál, Routledge 2018, s. 13–33; J. Popek, *Forms, Functioning and Influence of Land and Forest Common Rights on Society and Forest Management in the Feudal System of Austrian Galicia*, „Agricultural History Review”, 69, 2021, 1, s. 50–72; A.J. Amato, *The Carpathians, the Hutsuls, and Ukraine an Environmental History*, London 2020.

¹⁸ T. Samojlik, A. Fedotova, P. Daszkiewicz, I.D. Rotherham, *Białowieża Primeval Forest. Nature and Culture in the Nineteenth Century*, Rotherham 2020; M. Blicharska, P. Angelstam, L. Giessen et al., *Between Biodiversity Conservation and Sustainable Forest Management. A Multidisciplinary Assessment of the Emblematic Białowieża Forest Case*, „Biological Conservation”, 248, 2020, s. 1–15.

i wielofunkcyjnym) a „nowym” narzuconym porządkiem funkcjonowania lasu.

Jaka wyglądała zatem historia lasu Ashdown? Czy idea naukowego leśnictwa miała wpływ na bajkowy dom Puchatka? Nim oddamy głos Shortowi, pozwólmy przemówić innym, w tym Charlesowi Watkinsowi, który w niezwykle interesującej publikacji *Trees, Woods and Forests*¹⁹ ukazał wręcz globalny wpływ niemieckiej koncepcji zrównoważonego rozwoju w uprawie lasu (*sustainability in silviculture*). Ponad połowa opowiadania Briana Shorta odwołuje się do okresu (XVIII–XX w.), w którym filozofia podporządkowania obszarów leśnych potrzebom gospodarki i traktowania natury jako rezerwuaru energetycznego osiągnęły apogeum²⁰. Watkins przekonuje jednak, że nie tylko kontynentalna Europa²¹, ale przede wszystkim zamorskie obszary imperium brytyjskiego oraz inne kraje (USA, Australia, Nowa Zelandia, RPA, Kanada, Francja²²) przyjmowały elementy oświeceniowego „zagospodarowania” natury, a zawód leśnika był „jednym z najwyżej cenionych zawodów, bowiem byli oni uważani za obrońców przyrody, orędowników wspólnego bogactwa i interesu przyszłych pokoleń”. Zrównoważone podejście miało zapewnić przyszłym pokoleniom dostęp do zasobów leśnych, wobec czego obowiązywała zasada cykliczności w uprawie lasu. W celu zwiększenia produkcji masy drzewnej i systematycznego odnawiania

wdrażano metody naukowe (geometria, matematyka, kartografia), centralizowano zarządzanie, wprowadzano nowe, „wartościowsze” gatunki czy eliminowano bydło hodowlane, zgodnie z zasadą *cattle as an enemy*²³.

Choć pewne elementy powszechnej wówczas polityki naukowego leśnictwa możemy zauważyć w Ashdown czy szerzej Sussex, Brian Short nie zdradza tego wprost. Mimo że wątki dotyczące notorycznych konfliktów, prób eliminacji „commonersów” (indywidualnych gospodarstw rolnych wyposażonych m.in. w tradycyjne [zwyczajowe] prawa do wypasu bydła, tuczenia trzody chlewnej czy zbioru ściółki leśnej i krzewów) oraz spełniania roli rezerwuaru energetycznego (dla wydobycia i wytapiania rud żelaza w XV, XVI i XVII w.) wypełniają fabułę, to las Ashdown nigdy nie przybrał typowej formy charakterystycznej dla hurtowej produkcji masy drzewnej. Owszem, był zapleczem energetycznym dla rzemieślników, wytwórców i „commonersów”, lecz działały w nim również inne siły, zżęcznie hamujące dążenia państwa i arystokracji do przemysłowego „zagospodarowania” natury. Wbrew obowiązującym na świecie standardom, Short chciał na kartach swej książki powiedzieć, że dom Kubusia Puchatka może nie zyskał podmiotowości, tj. nie zdecydował sam o swym losie, lecz przeszedł zupełnie inną metamorfozę, co niewątpliwie oznaczało kiedyś i zapewne oznacza i dziś – prawdziwy ewenement!

Idea dóbr wspólnych, commons i commonersi

Short wyraźnie inspirował się „długim trwaniem” Fernanda Braudela. Takie działanie, choć zżęcznie ukryte w narracji, przyświecało mu zapewne nim jeszcze powstała książka²⁴. Z tej „długiej” pozycji spoglądania

¹⁹ C. Watkins, *Trees, Woods and Forests. A Social and Cultural History*, London 2014, s. 204–223.

²⁰ A. Kander, P. Malanima, P. Warde, *Power to the People. Energy in Europe over the Last Five Centuries*, Princeton 2014.

²¹ C. Ernst, *An Ecological Revolution? The Schlagwaldwirtschaft in Western Germany in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, w: *European Woods and Forests*, s. 83–92; R. Hölzl *Umkämpfte Wälder Die Geschichte einer ökologischen Reform in Deutschland 1760–1860*, Frankfurt am Main 2010.

²² Duhamel du Monceau, H.L., *De l'exploitation des bois ou moyens de tirer un parti avantageux des taillis, demi-futaies et hautes-futaies, et d'en faire une juste estimation. Avec la description des arts qui se pratiquent dans les forêts. Faisant partie du Traité complet des Bois et des Forests*, Paris 1764; C.S. Sargent, *The Silva of North America*, Boston–New York 1890; W. Schlich, *A Manual of Forestry*, London 1889–1896.

²³ C. Watkins, *Trees, Woods and Forests*, s. 210.

²⁴ F. Braudel, *Histoire et sciences sociales. La Longue Durée*, „Annales. Histoire, Sciences, Sociales”, 13, 1958, 4, s. 725–53; tenże, *Civilization and Capitalism, 15th–18th Century*, t. 1: *The Structure of Everyday Life. The Limits of the Possible*, London 1984, s. 360, 554.

na wydarzenia i doniosłe fakty, zaadaptowanej przez Autora na swój własny użytek, najbardziej właściwe jest odkrycie i dyskusja z drugą perspektywą, którą Brian Short mocno osadził w historii środowiska Ashdown. Uosabia ją idea *commons* (dóbr wspólnych), roli wspólnych pastwisk i lasów oraz samych „commonersów”, czyli ludzi posiadających prawa do użytkowania wspólnych gruntów. Short oparł wręcz całą narrację na permanentnym konflikcie toczącym się w samym lesie, o las i wokół Ashdown. Kto powinien użytkować las, wrzosowiska, pastwiska i łąki? Na jakich zasadach? Jak i czy stosować ideę „limitu” w eksploatacji zasobów, tak istotną u Paula Warde’a? W gąszczu interesującej narracji i wielopoziomowej fabuły Short postanowił wziąć udział w mitycznej wręcz debacie, oscylującej na pograniczu ekonomii politycznej oraz przemian środowiskowych i ekologicznych. Trudno oprzeć się wrażeniu, że idea *common-pool resources* jest głównym tematem dyskusji w *Turbulent Foresters*. Nie będzie również trudne dla czytelnika odkrycie jeszcze w trakcie lektury, że Short wyraźnie gra do tej samej bramki co Elinor Ostrom²⁵, opowiadając się tym samym za krytyką i odrzuceniem radykalnej koncepcji Garretta Hardina²⁶. Przeprowadził nawet na wzór noblistki łudząco podobne dowodzenie, podając dziesięć warunków opartych na właściwej „organizacji”, dzięki którym las Ashdown, pomimo wielu zawirowań dziejowych – ostatecznie przetrwał do czasów współczesnych. Finalnie autor uznał, że tak! – dobrami wspólnymi można zarządzać w taki sposób, aby nie doszło do nadmiernej eksploatacji i zniszczenia środowiska.

Propozycja Shorta, oparta na głębokich i nieustannych konfliktach o zasoby zlokalizowane w obszarze dóbr wspólnych w lesie Ashdown, nie stanowi z punktu widzenia

brytyjskiej historiografii żadnego *novum*. Nie będzie również nadużyciem, jeśli głośno powiemy, że kwestie związane z szeroko pojętym tematem *commons* stanowią na Wyspach ważną część debat historycznych i środowiskowych – by nie powiedzieć jedną z tradycyjnych i chętnie podejmowanych. W tej materii szczególnie istotną rolę stanowią badania Henry’ego Frencha²⁷, Angusa Winchestera²⁸ czy Jeanette Neeson²⁹, Gregory’ego i Anthony’ego Clarków³⁰ czy Leigha Shaw-Taylora³¹. Gdy jednak spojrzymy z perspektywy kontynentalnej Europy, szczególnie jej środkowej i wschodniej części, historia gruntów wspólnych, praw ludności do ich eksploatacji (*common lands, common rights*) i głębokich konfliktów społecznych o surowce naturalne nie jest już tak oczywista i znana. Biorąc pod uwagę mniejsze znaczenie „wspólnot” w hodowli bydła (czy bardziej owiec) i przeobrażeniach agrarnych, społecznych i środowiskowych (takich jak *enclosure movement*) w Europie kontynentalnej niż na Wyspach Brytyjskich, sam problem badawczy należy aktualnie do rzadkości. Nie oznacza to jednak braku potrzeby badań. Wręcz przeciwnie, kwestia praw służebnych czy inaczej serwitutów oraz problem wielopoziomowej eksploatacji gruntów wspólnych jako generatorów głębokich konfliktów społecznych w systemie folwarczno-pańszczyźnianym

²⁷ H. French, „... a great hurt to many, and of advantage to very few”. *Urban Common Lands, Civic Government, and the Problem of Resource Management in English Towns, 1500–1840*, „Rural History Yearbook”, 2019, s. 50–74; tenże, *Urban Common Rights, Enclosure and the Market. Clitheroe Town Moors, 1764–1802*, „Agricultural History Review”, 51, 2003, 1, s. 40–68; tenże, *Urban Agriculture, Commons and Commoners in The Seventeenth and Eighteenth Centuries. The Case of Sudbury, Suffolk*, „The Agricultural History Review”, 48, 2000, 2, s. 171–199.

²⁸ A. Winchester, *Common Land in Britain. A History from the Middle Ages to the Present Day*, London 2022.

²⁹ J.M. Neeson, *Commoners. Common Right, Enclosure and Social Change in England, 1700–1820*, Cambridge 1993.

³⁰ G. Clark, A. Clark, *Common Rights to Land in England, 1475–1839*, „The Journal of Economic History”, 61, 2001, 4, s. 1009–1036.

³¹ L. Shaw-Taylor, *Parliamentary Enclosure and the Emergence of an English Agricultural Proletariat*, „The Journal of Economic History”, 61, 2001, 3, s. 640–662.

²⁵ E. Ostrom, *Governing the Commons*.

²⁶ G. Hardin, *The Tragedy of the Commons*.

czy postfeudalnym stanowią pod wieloma względami niezwykle cenny punkt odniesienia do sytuacji na Wyspach Brytyjskich. Aktualnie powstało zaledwie kilka prac odnoszących się do monarchii habsburskiej, Królestwa Polskiego i Prus autorstwa m.in. Krzysztofa Ślusarka³², Zsolta Molnára i Anny Vargi³³, Michała Warcińskiego³⁴ i Joachima Popka³⁵.

Propozycja Briana Shorta z pewnością nie jest powtórzeniem historii badaczy z Essexu czy Lancaster. Możemy zatem przychylić się do jego zdania, że ta konkretna historia jest jego indywidualną interpretacją. Dlaczego zatem obiektem szczególnego zainteresowania Autora został Ashdown? Jak sam tłumaczy, był to region niespokojny i burzliwy – miejsce niemal ciągłych konfliktów społecznych. Taka łąka, choć celowo przypięta przez Shorta już od pierwszych stron, przekonuje, że spełniła postawione zadanie. Historia Ashdown to wręcz studium przypadku konfliktu o reguły eksploatacji bardzo konkretnego lasu – rywalizacji ludzi i praw, w tym do polowania na dziką zwierzynę oraz tradycyjnych praw „commonersów” do eksploatacji łąk, polan śródleśnych i pastwisk (wypas i zbieractwo). Poprzez położenie tego szczególnego akcentu na tragedię „dóbr wspólnych” w życiu Ashdown Short

przeprowadził zręczną manifestację nieodżałowanej straty, przebijającą się między wierszami. Grunty wspólne, stanowiące jeszcze w 1500 r. około 50% powierzchni Anglii, skurczyły się do współczesnych 3%. Tytułowa łąka „burzliwych leśników” pokazała również szczególną wartość lasu, który musiał ciężko pracować, aby diametralnie zmieć opinię na swój temat w oczach agentów. Las – przez całe stulecie traktowany jako miejsce, delikatnie mówiąc, „nieszczególnie ciekawe” – stał się miejscem wręcz pożądanym³⁶. Shorta interesowało zatem miejsce poddane wyjątkowo silnej presji człowieka, który wywierał ją przez całe stulecia w bardzo zróżnicowany sposób. Ashdown był doskonałym wyborem, leżał bowiem w bezpośrednim sąsiedztwie Londynu. Interesowało go również miejsce, które mógłby badać na dwóch płaszczyznach, analizować dwie różne siły wywierające w przeszłości wpływ na aktualny kształt krajobrazu, tj. siły samej natury oraz niezależnie działalność człowieka, nie tylko ekonomiczną, ale również kulturową.

Ashdown nie był lasem w ścisłym tego słowa znaczeniu. Short wskazuje, że bajkowy dom Kubusia Puchatka to nie tylko las, ale także polany, wrzosowiska, pastwiska, ogrody, parki oraz dobra wspólne. Rozproszona własność dworska, królewska i wspólna o skomplikowanej strukturze rozciągała się na masywie High Weald (przeważnie poniżej 450 stóp), w okresie średniowiecza na przestrzeni 13 tys. akrów (około 23 mile obwodu). Mimo że poszczególne rozdziały mają układ chronologiczny, Short stawia siebie jako przeciwnika tzw. szufladkowania etapów życia krajobrazu i umieszczania go w klasycznych blokach historii politycznej czy społecznej. Twierdzi, że wydarzenia krajowe zawsze

³² K. Ślusarek, *Uwłaszczenie chłopów w Galicji zachodniej*, Kraków 2000, s. 153–176.

³³ Z. Molnár et al., *Common and Conflicting Objectives and Practices of Herders and Conservation Managers. The Need for a Conservation Herder*, „Ecosystem Health and Sustainability”, 2, 2017, 4, s. 1–16; A. Varga, Z. Molnár, *The Role of Traditional Ecological Knowledge in Managing Wood-Pastures*, w: *European Wood-Pastures in Transition*, red. T. Hartel, T. Plieninger, London 2014, s. 185–202.

³⁴ M. Warciński, *Służebności gruntowe według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 40–71.

³⁵ J. Popek, *Firewood and Timber. The Meaning of the Forest Common Rights in the Everyday Life of Peasants in Austrian Galicia*, „Landscape History”, 44, 2023, 2, s. 61–80; tenże, *Conflicts over Common Rights to Cattle Grazing on Common Lands and Manorial Properties in Austrian Galicia (1772–1918)*, „Rural History: Economy, Society, Culture”, 32, 2021, 1, s. 77–93; tenże, *Without Rights to the Right. Analysis of Conflicts and Regulations of Common Rights of the Rymanów Townsmen in the Second Half of the 19th Century*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences”, 18, 2021, 1, s. 20–38.

³⁶ Short idzie jeszcze dalej w swojej ocenie, twierdząc, że: „once a working landscape overlooked or scorned by outsiders” (s. XV), oraz „It remains a prime example of a type of landscape that was once marginal, avoided, even despised, but which is now valued and heavily protected” (s. 9).

rezonowały lokalnie i proponuje inną (w naszej opinii ciekawszą) perspektywę budowy narracji, tj. przypisuje konkretne cechy lasu do okresu historycznego. Narrację prowadzi zatem na trzech różnych poziomach. Pierwszy obejmuje historyczne kwestie permanentnego konfliktu między tymi, którzy posiadają prawa do eksploatacji zasobów w Ashdown, czyli „commonersami”, oraz tzw. grupą nieposiadającą takich przywilejów. Presja społeczna generująca spory i właśnie leżała również w próbach prywatyzacji, tzw. odgradzania (*enclosure movement*) oraz na płaszczyźnie zróżnicowanych konfliktu interesów elit, leśników, ludności najemnej i „commonersów”. Uprawnienia tych ostatnich mogły być niezwykle rozbudowane i obejmować przynajmniej sześć różnych praw: kontrolowany wypas bydła (*cattle grazing*), *pannage* (prawo tuczenia świń w lesie bukwiami i żołądziami), *estovers* (zbieranie podrostu, gałęzi brzozy, leszczyny i innych gatunków drzew na opał, ogrodzenie czy naprawy budynków), zbiór ściółki (*litter* – w tym wrzosu, orlicy, janowca służącego jako ściółka), wykopywanie torfu i darni na własny użytek oraz pobieranie w określonych miejscach piasków, żwirów i kamieni. Część z nich przetrwała do czasów współczesnych. Drugi poziom objął analizę ekologiczną (w tym fitosocjologiczną), badanie zmieniających się i degradowanych gatunków oraz wzorców roślinności, które współcześnie znajdują się na terenie jednego z największych wrzosowisk Anglii. Ostatni poziom odnosi się natomiast do istoty znaczenia Ashdown z punktu widzenia rekreacyjnego (procedury i organizacja zarządzania współczesną przestrzenią otwartą i propozycje jej ochrony)³⁷.

Brian Short udowodnił, że las Ashdown to nadal przede wszystkim historyczne „wspólnoty”, choć pod pewnymi względami ograniczone (pod koniec XIX w.) i uregulowane (w kolejnym stuleciu).

³⁷ B. Short, *Turbulent Foresters*, s. 4–6.

Przeciwstawiając się głównemu twierdzeniu Garretta Hardina, wskazał, że właściwa organizacja i zasady użytkowania wspólnych przestrzeni mogą być czynnikami decydującymi i wymiernymi w zapobieganiu nadmiernej eksploatacji, rozładowywaniu napięć społecznych i zarządzaniu ograniczeniami, jak limity dostępu. Short nie idealizuje wizerunku „commonersów” i nie zaprzecza, że byli (przynajmniej częściowo) przyczyną degradacji środowiska, w tym przede wszystkim wrzosowisk. Zwraca natomiast uwagę, że Ashdown na przestrzeni wieków pozostawał niezwykle skomplikowanym miejscem, w którym toczyło się wiele zawiłych historii i konfliktów. Z jednej strony narracja Autora pozwala zrozumieć, że las w Sussex był miejscem, w którym różne siły próbowały maksymalizować swój dobrobyt, powiększać obszar użytkowania ziemi, tudzież liczbę wypasanego bydła, zbierać większą ilość drewna i ściółki (głównie wrzosów i podrostów), ale również miejscem, gdzie wielu biednych i niechcianych, żyjących na marginesie społeczeństwa szukało swojego szczęścia. Z drugiej jednak strony Short udowodnił, że zawsze istniała „jakaś” mniej czy bardziej efektywna organizacja (w rozumieniu procedur prawnych) chroniąca, limitująca i kontrolująca wspólne dobro.

Kilka słów dyskusji

Gdybyśmy mieli dziś spojrzeć na las Ashdown, nie zobaczylibyśmy w istocie wielu drzew, więcej natomiast wrzosowisk, polan i przestrzeni, wyglądających inaczej niż „las” w dosłownym tego słowa znaczeniu. *Turbulent Foresters* Briana Shorta stanowią próbę analizy i zrozumienia możliwości, którymi dysponuje człowiek, działając dotychczas jednostronnie – w kierunku degradacji naturalnych siedlisk. Mimo że Ashdown dziś do takich nie należy, Autor draży temat i dowodzi, że ludzkość ma zdolność działania w drugą stronę – na rzecz zachowania i ochrony tego „co jeszcze zostało”. Istotną częścią narracji jest tym

samym szeroki zestaw pytań otwartych, stanowiących również sam cel książki – co możemy i powinniśmy zrobić, aby zadbać i ocalić pozostałe wrzosowiska, stanowiące współcześnie narodowy skarb Anglii?

Nasza polemika z propozycją Shorta, osadzona w szerszej dyskusji na temat historii środowiska i eksploatacji „dóbr wspólnych”, z samego założenia nie miała odślaniać przed przyszłym czytelnikiem annałów fabuły, manifestacji osobistych „strat” Shorta i tajników własnych interpretacji. Przysłowiowe „odkrywanie wszystkich kart” czy też sztywne referowanie byłoby zwyczajnie zbędne, a nawet niewłaściwe. Możemy jednak dać jasną rekomendację i głośno powiedzieć: tak – *Turbulent Foresters* autorstwa Briana Shorta to zdecydowanie lektura warta naszego czasu i uwagi w kontekście geohistorycznym. Z pełnym przekonaniem można powiedzieć, że to prawdziwa uczta naukowa, w dodatku – świetnie napisana. Sama

przedmowa, przystępna i lekkostrawna, zdecydowanie zachęca do przeczytania całej książki. Odkrywając kolejne rozdziały, naturalnie spotkamy momenty trudniejsze, wymagające od czytelnika skupienia i z oczywistych względów pewnej dawki wiedzy (geologicznej, gleboznawczej czy fitosocjologicznej). Oddając się narracji Shorta, wkroczymy w świat przemian historycznych na Wyspach Brytyjskich w średniowieczu, epoce nowożytnej, czasach oświecenia, za panowania królowej Wiktorii i współcześnie, w centrum których stał główny bohater – las Ashdown. Z naszej perspektywy propozycja Briana Shorta stanowi z jednej strony prawdziwy kunszt szczerego i solidnego podejścia do uprawiania nauki w najlepszym możliwym wydaniu. Jednocześnie dla nas może nieco ważniejszy aspekt stanowi inspiracja i bajkowa zachęta do własnych analiz i pracy w naszym przysłowiowym, geohistorycznym ogródku. ■

Bibliografia – References

Źródła drukowane

Our Common Future, Report of the World Commission on Environment and Development 1987.

Opracowania

Amato A.J., *The Carpathians, the Hutsuls, and Ukraine an Environmental History*, London 2020.

Barcz A., *Environmental Cultures in Soviet East Europe. Literature, History and Memory*, London 2018.

Blicharska M., Angelstam P., Giessen L. et al., *Between Biodiversity Conservation and Sustainable Forest Management. A Multidisciplinary Assessment of the Emblematic Białowieża Forest Case*, „Biological Conservation”, 248, 2020, s. 1–15.

Bonan G., *The State in the Forest. Contested Commons in the Nineteenth Century Venetian Alps*, Winwick 2019.

Bradshaw R.H.W., *Past anthropogenic influence on European forests and some possible genetic consequences*, „Forest Ecology and Management”, 197, 2004, s. 203–212.

Braudel F., *Civilization and Capitalism, 15th–18th Century*, t. 1: *The Structure of Everyday Life. The Limits of the Possible*, London 1984.

Braudel F., *Histoire et sciences sociales. La Longue Durée*, „Annales. Histoire, Sciences, Sociales”, 13, 1958, 4, s. 725–753.

Carlowitz H.C., *Sylvicultura oeconomica, oder haufwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur wilden Baum-Zucht*, Leipzig 1713.

Clark G., Clark A., *Common Rights to Land in England, 1475–1839*, „The Journal of Economic History”, 61, 2001, 4, s. 1009–1036.

Daheur J., *Reforestation of Wastelands and „Environmental Statehood” in Nineteenth-Century Prussia*, w: *Environmentalism under Authoritarian Regimes*, red. S. Brain, V. Pál, Routledge 2018, s. 13–33.

Domarńska E., *Historia zwierząt*, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa”, 3–4, 2016, s. 323–324.

Duhamel du Monceau H.-L., *De l'exploitation des bois ou moyens de tirer un parti avantageux des taillis*,

- demi-futaies et hautes-futaies, et d'en faire une juste estimation. Avec la description des arts qui se pratiquent dans les forêts. Faisant partie du Traité complet des Bois et des Forests*, Paris 1764.
- Ernst C., *An Ecological Revolution? The Schlagwaldwirtschaft in Western Germany in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, w: *European Woods and Forests. Studies in Cultural History*, red. C. Watkins, Wallingford 1998, s. 83–92.
- European Woods and Forests. Studies in Cultural History*, red. C. Watkins, Wallingford 1998.
- French H., „... a great hurt to many, and of advantage to very few”. *Urban Common Lands, Civic Government, and the Problem of Resource Management in English Towns, 1500–1840*, „Rural History Yearbook”, 2019, s. 50–74.
- French H., *Urban Agriculture, Commons and Commoners in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. The Case of Sudbury, Suffolk*, „The Agricultural History Review”, 48, 2000, 2, s. 171–199.
- French H., *Urban Common Rights, Enclosure and the Market. Clitheroe Town Moors, 1764–1802*, „Agricultural History Review”, 51, 2003, 1, s. 40–68.
- Hardin G., *The Tragedy of the Commons*, „Science”, 162, 1968, s. 1243–1248.
- Hözl R., *Historicizing Sustainability. German Scientific Forestry in the 18th and 19th Centuries*, „Science as Culture”, 19, 2010, 4, s. 431–460.
- Hözl R., *Umkämpfte Wälder Die Geschichte einer ökologischen Reform in Deutschland 1760–1860*, Frankfurt am Main 2010.
- Kander A., Malanima P., Warde P., *Power to the People. Energy in Europe over the Last Five Centuries*, Princeton 2014.
- Kolen J., Renes H., *Landscape Biographies. Key Issues*, w: *Landscape Biographies. Geographical, Historical and Archaeological Perspectives on the Production and Transmission of Landscapes*, red. J. Kolen, H. Renes, R. Hermans, Amsterdam 2015, s. 21–47.
- Konczal A., *Antropologia lasu. Leśnicy a percepcja i kształtowanie wizerunków przyrody w Polsce*, Warszawa 2017.
- Łotysz S., *Pińskie błota. Natura, wiedza i polityka na polskim Polesiu do 1945 roku*, Kraków 2022.
- Molnár Z. et al., *Common and Conflicting Objectives and Practices of Herders and Conservation Managers. The Need for a Conservation Herder*, „Ecosystem Health and Sustainability”, 2, 2017, 4, s. 1–16.
- Neeson J.M., *Commoners. Common Right, Enclosure and Social Change in England, 1700–1820*, Cambridge 1993.
- Oosthoek J.K., Hözl R., *Managing Northern Europe's Forests. Histories from the Age of Improvement to the Age of Ecology*, New York 2018.
- Ostrom E., *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge 1990.
- Popek J., *Conflicts over Common Rights to Cattle Grazing on Common Lands and Manorial Properties in Austrian Galicia (1772–1918)*, „Rural History: Economy, Society, Culture”, 32, 2021, 1, s. 77–93.
- Popek J., *Firewood and Timber. The Meaning of the Forest Common Rights in the Everyday Life of Peasants in Austrian Galicia*, „Landscape History”, 44, 2023, 2, s. 61–80.
- Popek J., *Forms, Functioning and Influence of Land and Forest Common Rights on Society and Forest Management in the Feudal System of Austrian Galicia*, „Agricultural History Review”, 69, 2021, 1, s. 50–72.
- Popek J., *Without Rights to the Right. Analysis of Conflicts and Regulations of Common Rights of the Rymanów Townsmen in the Second Half of the 19th Century*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences”, 18, 2021, 1, s. 20–38.
- Pospizyl M., *The Fifth Element. The Enlightenment and the Draining of Eastern Europe*, „Environmental History”, 28, 2023, 2, s. 361–388.
- Praczyk M., *Pamięć środowiskowa we wspomnieniach osadników na „Ziemiach Odzyskanych”*, Poznań 2018.
- Radkau J., *Wood and Forestry in German History. In Quest of an Environmental Approach*, „Environment and History”, 2, 1996, 1, s. 63–76.
- Samojlik T., Fedotova A., Daszkiewicz P., Rotherham I.D., *Białowieża Primeval Forest. Nature and Culture in the Nineteenth Century*, Rotherham 2020.
- Sargent C.S., *The Silva of North America*, Boston–New York 1890.
- Schlich W., *A Manual of Forestry*, London 1889–1896.
- Shaw-Taylor L., *Parliamentary Enclosure and the Emergence of an English Agricultural Proletariat*, „The Journal of Economic History”, 61, 2001, 3, s. 640–662.
- Short B., *„Turbulent Foresters”. A Landscape Biography of Ashdown Forest*, Suffolk 2022.
- Szabó P., *The Horka Litter Raking Incident. On Foresters and Peasants in Nineteenth-Century Moravia*, „Environment and History”, 29/3, 2023, s. 323–343.
- Szabó P., *Traditional Woodland Management, Forest Legislation, and Modern Nature Conservation in East-Central Europe*, w: *Conservation's Roots*, red. A. Dowling, R. Keyser, New York 2020, s. 304–326.
- Ślusarek K., *Uwolnienie chłopów w Galicji zachodniej*, Kraków 2000.
- The Ecological History of European Forests*, red. K.J. Kirby, C. Watkins, London 2008.
- Varga A., Molnár Z., Biró M., *Changing Year-Round Habitat Use of Extensively Grazing Cattle, Sheep and Pigs in East-Central Europe between 1940 and 2014. Consequences for Conservation and Policy*, „Agriculture, Ecosystems & Environment”, 234, 2016, s. 142–153.
- Varga A., Molnár Z., *The Role of Traditional Ecological Knowledge in Managing Wood-Pastures*, w: *European*

- Wood-Pastures in Transition*, red. T. Hartel, T. Pliening, London 2014, s. 185–202.
- Warciański M., *Służebności gruntowe według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2013.
- Warde P., *Ecology, Economy and State Formation in Early Modern Germany*, Cambridge 2006.
- Warde P., *The Invention of Sustainability. Nature and Destiny, c. 1500–1870*, Cambridge 2018.
- Watkins C., *Trees, Woods and Forests. A Social and Cultural History*, London 2014.
- Whited T.L., *Forests and Peasant Politics in Modern France*, New Haven 2000.
- Winchester A., *Common Land in Britain. A History from the Middle Ages to the Present Day*, London 2022.
- Wing J.T., *Roots of Empire. Forests and State Power in Early Modern Spain, c. 1500–1750*, Leiden 2015.
- Związek T., Łuców D., Popek J. et al., *Addressing Multiple Perspectives in Studying Environmental Changes in Forest Landscapes during the Modernization Period (18th–19th Centuries)*, „The Anthropocene Review”, 11, 2023, 2, s. 302–328. ■

An environmental biography of Ashdown Forest (the famous home of Winnie the Pooh). Brian Short and his *Turbulent Foresters*

Summary

In a book of several hundred pages, Brian Short has correlated two interesting levels: the complex history of the Ashdown Forest, portrayed as a tangible protagonist of the narrative, and a multi-layered conflict that impacted its course of life and condition. The story itself is presented in a cross-section of almost a thousand years, in a rich warp of archival sources, maps, illustrations, a synthesis of the literature on the subject and conclusions from field observations. Short makes no secret of his subjectivity. He exposes it from the book's first pages and even sees it as an asset for offering a 'completely different approach'. On the other hand, his own interpretations and his individual decisions in driving the narrative provide evidence that one 'correct' version of the evolution of the Ashdown Forest is a fantasy.

So, what is Brian Short's idea of a biography of the landscape? Is the evolution of change based on the mutual influence of natural forces and cultural and economic human activity on the current shape of the forest in Sussex a successful attempt to combine different perspectives? Evaluating and polemicising the approach of the author of the biography Ashdown Forest, or Winnie the Pooh's Fairy-Tale Home, is not only an engaging experience but also an adventure based on a series of comparisons to various voices in the currently lively discussion on the environmental history arena. On the other hand, the promise of learning about the forest's perspective becomes even more interesting, as Brian Short has taken the liberty of deftly decrying our – human – perspective and reading the history of the forest from a different, long-ago position. ■

Joachim Popek – dr, adiunkt w Zakładzie Historii Gospodarczej i Społecznej w Instytucie Historii, Kolegium Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jego badania koncentrują się na historii środowiskowej, przemianach agrarnych i leśnych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII i XIX w. oraz wykorzystaniu historycznego GIS w naukach humanistycznych.
(jpopek@ur.edu.pl)

Joachim Popek – PhD, assistant professor in the Department of Economic and Social History at the Institute of History, College of Humanities, University of Rzeszow. His research focuses on environmental history, agrarian and forestry transformations in Central and Eastern Europe in the 18th and 19th centuries, and the use of historical GIS in the humanities.
(jpopek@ur.edu.pl)